

Την εκδήλωση προλόγισε και συντόνισε ο Νίκος Γιαννής αναφερόμενος στη γενικότερη αντίληψη που είχε ο Κώστας Σημίτης για τη σχέση της πολιτικής εξουσίας με την Κοινωνία Πολιτών. Επισήμανε ότι ο Σημίτης είχε μια ισορροπημένη προσέγγιση, σε σχέση με άλλους πρωθυπουργούς της μεταπολίτευσης και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη σταθεροποίηση των εξωτερικών σχέσεων της Ελλάδας (π.χ. με τη Βόρεια Μακεδονία, την Αλβανία και την Τουρκία). Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη συμβολή του στην ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και στην προώθηση μεταρρυθμίσεων, που συνδέονταν τόσο με την Κοινωνία Πολιτών όσο και με την ευρύτερη κοινωνία. Ο Ν. Γιαννής σημειώνει ότι το 2003 ο Νίκος Μουζέλης σε άρθρο του, αφού διαπιστώσει ότι η κομματοκρατία είναι μια βαθιά πληγή του ελληνικού πολιτικού συστήματος, καταλήγει ότι η διέξοδος είναι η Κοινωνία Πολιτών. Στη συνέχεια, διατύπωσε τρία ερωτήματα στον κύριο ομιλητή Νικηφόρο Διαμαντούρο για τη σχέση του Κώστα Σημίτη με την Κοινωνία Πολιτών και την πολιτική εξουσία. Το πρώτο ερώτημα αφορούσε τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόταν ο Σημίτης τη σύνδεση της "υψηλής πολιτικής" με τη συμμετοχή της κοινωνίας και δη της Κοινωνίας Πολιτών. Το δεύτερο ερώτημα εστίαζε στις ανεξάρτητες αρχές: πώς προώθησε τη δημιουργία τους, ποια ήταν η στόχευσή του και τι εξέφραζαν στη συνολική του πολιτική σκέψη. Το τρίτο ερώτημα συνδέθηκε με μια προσωπική εμπειρία του από μία συνάντηση με τον Σημίτη το 2006, κατά την οποία ο πρώην πρωθυπουργός εξέφρασε την άποψη ότι παρά τη σημασία των οργανωμένων μορφών της Κοινωνίας Πολιτών, οι κοινωνίες – τόσο η ελληνική όσο και άλλες – δεν διαθέτουν ακόμη την αυτορρυθμιστική ικανότητα να λειτουργούν χωρίς υψηλή κρατική παρέμβαση. Υποστήριξε ότι η πολιτική βούληση, οι ηγετικές προσωπικότητες και οι μεγάλοι προϋπολογισμοί είναι απαραίτητοι για τη δημοκρατική διακυβέρνηση. Ο Ν. Γιαννής κατέληξε ότι αντί η Κοινωνία Πολιτών να έχει ενισχυθεί από τότε, υπό τις σημερινές συνθήκες φαίνεται να απειλείται.

Νικηφόρος Διαμαντούρος,

Αντιπρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών, πρώτος Συνήγορος του Πολίτη της Ελλάδας και δεύτερος Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής

Ο Νικηφόρος Διαμαντούρος επέλεξε να εστιάσει στην παρακαταθήκη του Σημίτη, η οποία συνοψίζεται σε πέντε μεγάλους άξονες: (1) η ένταξη της Ελλάδας στον σκληρό πυρήνα της ΕΕ, η οποία δημιούργησε σταθερότητα και προϋποθέσεις για την ενίσχυση της Κοινωνίας Πολιτών, (2) η προσέγγιση του πολιτικού βίου μέσα από μία λογική που στηρίζεται στην αναζήτηση της συναίνεσης και όχι της σύγκρουσης, (3) η έμφαση στην προσπάθεια δημιουργίας θεσμών, που θεωρήθηκε απαραίτητη για τη βελτίωση της ποιότητας της δημοκρατίας, (4) η προσωπική του στάση και ο «πολιτικός πολιτισμός» που αντικατοπτρίζεται στην πραότητα και την ευγένειά του χαρακτήρα του και τέλος (5) οι ημιτελείς μεταρρυθμίσεις, αν και δεν ολοκληρώθηκαν, αποτελούν σημαντική κληρονομιά για το μέλλον. Επίσης, συνδέει τη σκέψη του Κ. Σημίτη με τις θεωρίες του Γερμανού κοινωνιολόγου και πολιτικού οικονομολόγου Μαξ Βέμπερ (1864-1920) για την ηθική της πεποίθησης και την ηθική της ευθύνης, υποστηρίζοντας ότι ο Σημίτης τόνιζε την ανάγκη συνδυασμού των δύο, με έμφαση στην ευθύνη. Επιπλέον, κάνει διάκριση μεταξύ της πολιτικής του «μηδενικού αθροίσματος» (που οδηγεί σε συγκρούσεις) και της πολιτικής

του «θετικού αθροίσματος» (που ενισχύει τη συναίνεση και τους θεσμούς), θεωρώντας ότι η δεύτερη χαρακτηρίζει τη σκέψη του Κ. Σημίτη και αποτελεί μια από τις άρρητες παρακαταθήκες του. Κατόπιν, ο Ν. Διαμαντούρος αναφέρεται στον θεσμό του Συνηγόρου του Πολίτη, επισημαίνοντας τις δυσκολίες θεσμοθέτησης του και την εκλογή του ως πρώτου Συνηγόρου στην Ελλάδα και στη συνέχεια την εμπειρία του ως Ευρωπαίου Διαμεσολαβητή. Υπογραμμίζει ότι η δημιουργία του θεσμού ήταν πρωτοβουλία της κυβέρνησης Σημίτη και ότι συνέβαλε σημαντικά στην ενίσχυση της Κοινωνίας Πολιτών. Αναφέρεται, επίσης, στη σημασία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ), τονίζοντας ότι η δημιουργία τους, παρά τις αντιδράσεις της δημόσιας διοίκησης, ήταν μια σημαντική μεταρρύθμιση. Περιγράφει τις προσπάθειες εξωστρέφειας του θεσμού, όπως τις περιοδικές επισκέψεις του Συνηγόρου του Πολίτη σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, προκειμένου να συναντήσει πολίτες και να ακούσει τα προβλήματά τους.

Σωτήρης Παπασπυρόπουλος,

Πρώτος Πρόεδρος των Γιατρών Χωρίς Σύνορα

Ο Σωτήρης Παπασπυρόπουλος μίλησε για την εμπλοκή του στον χώρο του εθελοντισμού και της Κοινωνίας Πολιτών. Ξεκίνησε ως ιδρυτής των Γιατρών Χωρίς Σύνορα και αργότερα συμμετείχε στον σχεδιασμό ενός θεσμικού πλαισίου για τον εθελοντισμό, κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας της κυβέρνησης Σημίτη. Ως σύμβουλος στο Υπουργείο Εσωτερικών εργάστηκε για τη διαμόρφωση ενός νομικού πλαισίου για την ενίσχυση της Κοινωνίας πολιτών, σε συνεργασία με διάφορα υπουργεία και οργανώσεις. Ωστόσο, παρά τη σημαντική συμμετοχή και τη διαμόρφωση πρότασης, η αλλαγή υπουργού (από τη Βάσω Παπανδρέου στον Κώστα Σκανδαλίδη) το εγχείρημα εγκαταλείφθηκε παρά το ότι υπήρξαν διαβεβαιώσεις για τη συνέχιση του έργου, στην πράξη δεν υπήρξε ενδιαφέρον, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψει τη θέση του μετά από έξι μήνες. Ο Παπασπυρόπουλος τόνισε τη διαχρονική παθογένεια της ελληνικής πολιτικής να διατηρήσει συνέπεια στις πολιτικές, λόγω της αλλαγής ηγεσίας και της έλλειψης ιστορικότητας στη διοίκηση. Επισήμανε ότι αν και η κυβέρνηση Σημίτη είχε δείξει ενδιαφέρον, το εγχείρημα δεν καρποφόρησε και για πολλά χρόνια δεν υπήρξε ανάλογη προσπάθεια, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση και τα μνημόνια. Κλείνοντας, εξέφρασε την ελπίδα ότι ίσως τώρα να είναι η κατάλληλη στιγμή για μια νέα προσπάθεια, δεδομένης της ύπαρξης μιας κυβέρνησης που φαίνεται να κινείται σε μια ορθολογική και εκσυγχρονιστική κατεύθυνση.

Νικηφόρος Διαμαντούρος

Ο Νικηφόρος Διαμαντούρος προς επίρρωση, αλλά και κατ' αντιδιαστολή των όσων ανέφερε ο Σ. Παπασπυρόπουλος συμπλήρωσε ότι η αρχική επιτυχία του Συνηγόρου του Πολίτη αποδίδεται, σε μεγάλο βαθμό, στη στήριξη που έλαβε από την πολιτική ηγεσία, παρόλο που αντιμετώπισε σημαντικές αντιδράσεις από Υπουργούς. Οι αντιδράσεις αυτές προέρχονταν κυρίως από την άρνηση αποδοχής του θεσμού ως ελεγκτικού μηχανισμού. Ωστόσο, η ύπαρξη πολιτικής υποστήριξης, ιδίως από τον τότε πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη, λειτούργησε καταλυτικά για τη θεμελίωση του θεσμού. Ο ίδιος ο Σημίτης επενέβη ελάχιστα, αλλά η παρουσία του και η εμπλοκή συνεργατών του, όπως οι Νίκος Θέμελης

και Σωκράτης Κοσμίδης, εξασφάλιζαν τη θεσμική παρακολούθηση και τη στήριξη του έργου. Σε σύγκριση με την ευρωπαϊκή του εμπειρία, οι αντιδράσεις που αντιμετώπισε ο Συνήγορος στην Ελλάδα ήταν πιο άτυπες και προσωπικές, ενώ στην Ευρώπη εκφράζονταν πάντα με θεσμικό τρόπο, μέσω θεσμικών διαδικασιών και επιχειρημάτων. Αυτή η διαφορά υπογραμμίζει τη θεσμική ωριμότητα της ΕΕ έναντι της Ελλάδας, όπου η δημόσια διοίκηση και η πολιτική εξουσία συχνά αντιδρούν πιο άμεσα και ανεπίσημα σε ελεγκτικούς θεσμούς.

Περικλής Βασιλόπουλος

Αντιπρόεδρος και Διευθυντής της Ένωσης Πολιτών για την ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ (1997-σήμερα)

Ο Περικλής Βασιλόπουλος ανέφερε ότι η ίδρυση του θεσμού του Συνηγόρου του Πολίτη στην Ελλάδα δεν ήταν μια εύκολη διαδικασία, καθώς αρχικά αντιμετώπισε αντιδράσεις ακόμα και εντός της κυβέρνησης Σημίτη. Χρειάστηκε πολιτική μάχη για να περάσει η πρόταση το 1997, αλλά τελικά ο Νικηφόρος Διαμαντούρος εξελέγη παμπσηφεί στη δεύτερη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου. Ο Σημίτης υπήρξε ένας από τους ελάχιστους Έλληνες πρωθυπουργούς που υποστήριξαν ενεργά την Κοινωνία Πολιτών. Από τη δεκαετία του 1980 είχε ήδη εκφράσει θετικές απόψεις για τον ρόλο της Κοινωνίας Πολιτών στη διακυβέρνηση, κάτι που επιβεβαίωσε και ως πρωθυπουργός. Ήταν ο πρώτος που δέχτηκε εκπροσώπους οργανώσεων της Κοινωνίας Πολιτών στο πρωθυπουργικό γραφείο και υιοθετούσε μια προοδευτική στάση απέναντι στα κοινωνικά κινήματα και τα δικαιώματα. Το 1987, ο Σημίτης συμμετείχε σε ραδιοφωνική συνέντευξη στον σταθμό «Αθήνα 1984», ο οποίος είχε ιδρυθεί μέσω της κινητοποίησης της Κοινωνίας Πολιτών και της ομάδας «Κανάλι 15». Παρότι το ΠΑΣΟΚ είχε επιβάλει εμπάργκο στα στελέχη του να εμφανίζονται στον σταθμό, ο Σημίτης πήγε κόντρα σε αυτήν την απόφαση και συμμετείχε στην εκπομπή «Ασκή τα δικαιώματά μου». Εκεί, αναγνώρισε τη σημασία της Κοινωνίας Πολιτών, δηλώνοντας ότι για να κυβερνηθεί σωστά η Ελλάδα, δεν αρκούν μόνο τα κόμματα. Αργότερα, ως πρωθυπουργός, διατήρησε αυτή τη στάση και σε τηλεοπτική συνέντευξη στην ΕΡΤ1, ενώ δέχτηκε εκπροσώπους 15 οργανώσεων της Κοινωνίας Πολιτών στο Μέγαρο Μαξίμου. Αυτές οι πρωτοβουλίες του, τον καθιστούν έναν από τους λίγους Έλληνες πολιτικούς που όχι μόνο αναγνώρισαν τη σημασία της Κοινωνίας Πολιτών, αλλά και την ενίσχυσαν θεσμικά. Μετά την εποχή Σημίτη, οι επόμενοι πρωθυπουργοί έκαναν κάποια θετικά βήματα, αλλά κανείς δεν έδειξε την ίδια στήριξη. Σήμερα, η κατάσταση έχει αλλάξει δραματικά, με την εποχή Τραμπ να σηματοδοτεί μια συνολική υποχώρηση των θεσμών, των δικαιωμάτων και της λογοδοσίας. Η Κοινωνία Πολιτών βρίσκεται πλέον υπό πίεση, καθώς υπάρχουν πολιτικές ηγεσίες που την αντιμετωπίζουν εχθρικά, απειλώντας ακόμα και με περιορισμό ή κατάργηση οργανώσεων που υπερασπίζονται τα δικαιώματα των πολιτών. Ο ομιλητής κλείνει με ένα προβληματισμό: πώς μπορούν οι ανεξάρτητοι πολίτες και οι οργανώσεις να αντιδράσουν στις σύγχρονες προκλήσεις και να διατηρήσουν τη θέση τους στη δημοκρατική διαδικασία.

Νίκος Ραΐσης,

Ο Νίκος Ραΐσης ανέφερε ότι κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας του Σημίτη πραγματοποιήθηκε μια σημαντική πρωτοβουλία για τη δικτύωση εθελοντικών οργανώσεων. Το 1997 συγκεντρώθηκαν 29 οργανώσεις στον Νυμφαίο για να δημιουργήσουν ένα δίκτυο αλληλοενημέρωσης και συνεργασίας στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (επί κυβέρνησης Σημίτη), με επικεφαλής τον Χρήστο Αλεξόπουλο και ο στόχος ήταν η δημιουργία ενός δικτύου συνεργασίας μεταξύ οργανώσεων για την προστασία του περιβάλλοντος. Συμμετείχαν εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ήρθαν για να προωθήσουν προγράμματα εθελοντισμού στην Ελλάδα ενώ έγινε και ένα ντοκιμαντέρ από την ΕΡΤ3. Οι βασικοί συμμετέχοντες ήταν οι Μιχάλης Μοδινός, Ηλίας Ευθυμιόπουλος, Γιάννης Μπουτάρης, (μέσω της περιβαλλοντικής οργάνωσης "Αρκτούρος", στήριξε και οικονομικά την πρωτοβουλία), ο Γιώργος Βερνίκος και φυσικά ο Σπύρος Ψαρούδας. Το δίκτυο λειτούργησε για περίπου 5 χρόνια αλλά αντιμετώπισε προβλήματα λόγω εσωτερικών διασπάσεων (π.χ. η διάσπαση του «Αρκτούρου» και η δημιουργία της οργάνωσης «Καλλιστώ»). Παρόλο που το αρχικό δίκτυο δεν υπάρχει, νέες συνεργασίες έχουν δημιουργηθεί. Υπάρχει σήμερα ένα νέο περιβαλλοντικό δίκτυο με τις 10-12 μεγάλες οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένου του WWF και των GREENPEACE. Οι οργανώσεις αυτές συνεργάζονται για παρεμβάσεις σε υπουργεία και δράσεις υπέρ της περιβαλλοντικής προστασίας. Ο ομιλητής καταλήγει με μια θετική αποτίμηση της τότε πρωτοβουλίας, τονίζοντας ότι τέτοιες συνεργασίες έχουν αφήσει κληρονομιά και συνεχίζονται με διαφορετικές μορφές μέχρι και σήμερα.

Δημήτρης Σωτηρόπουλος,

Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Δημήτρης Σωτηρόπουλος απηύθυνε ένα ερώτημα στον Νικηφόρο Διαμαντούρο για το αν, με τη γνώση και την εμπειρία που έχει αποκτήσει, θα ενίσχυε τα θεσμικά εργαλεία του Συνηγόρου του Πολίτη στην περίπτωση που είχε τη δυνατότητα να ξαναγράψει τον ιδρυτικό νόμο του θεσμού πριν από το 1997. Η ερώτηση φαίνεται να έχει ως στόχο να αναδείξει το πώς ο θεσμός θα μπορούσε να είχε γίνει πιο αποτελεσματικός ή αν είχε τυχόν θεσμικές ελλείψεις από την αρχή.

Νικηφόρος Διαμαντούρος

Ο Ν. Διαμαντούρος απάντησε ότι θα ξεκινούσε με περιορισμένες αρμοδιότητες, καθώς θεωρεί ότι η υπερβολική διεύρυνση των αρμοδιοτήτων θα μπορούσε να οδηγήσει σε αδυναμία ανταπόκρισης στις προσδοκίες και πιθανή απονομιμοποίηση του θεσμού. Θα προτιμούσε μια αρχική, πιο περιορισμένη προσέγγιση με δυνατότητα μελλοντικών βελτιώσεων. Υπογραμμίζει τον κρίσιμο ρόλο της αυτεπάγγελτης δράσης που είναι δικαίωμα του Συνηγόρου Πολίτη. Σε πολλές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, οι

κυβερνήσεις απέφευγαν να δώσουν αυτή την αρμοδιότητα, γεγονός που αποδυνάμωνε τον θεσμό και γι' αυτό θα είχε επιδιώξει την ενίσχυση αυτού του δικαιώματος από την αρχή. Υπήρξαν έντονες αντιδράσεις σε διοικητικό και πολιτικό επίπεδο, ειδικά σε ζητήματα πρόσβασης στις φυλακές και ο ίδιος βίωσε αντιπαραθέσεις ακόμα και στο Υπουργικό Συμβούλιο, με υπουργούς να έχουν αντίθετες απόψεις για τον ρόλο του θεσμού. Ο Συνήγορος του Πολίτη πρέπει να εστιάζει αρχικά σε συγκεκριμένα, εφικτά βήματα και να διευρύνει τον ρόλο του με την πάροδο του χρόνου, καθώς εδραιώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών. Καταληκτικά, προσθέτει ότι η διοίκηση Σημίτη υιοθέτησε μια προσέγγιση ενίσχυσης των θεσμικών αντιβάρων απέναντι στην εκτελεστική εξουσία και αυτό το πλαίσιο θεσμικής οργάνωσης είχε κεντρικό ρόλο στη λειτουργία του κράτους. Από το 1985, το ελληνικό σύστημα έγινε ακόμη πιο πρωθυπουργοκεντρικό και η υπερσυγκέντρωση εξουσίας στον εκάστοτε Πρωθυπουργό περιορίζει τη δυνατότητα αντίδρασης της Κοινωνίας Πολιτών. Οι θεσμοί στην Ελλάδα συχνά εξαρτώνται από τη στήριξη του Πρωθυπουργού για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά. Αντί να υπάρχουν ανεξάρτητα θεσμικά αντίβαρα, πολλά εγχειρήματα χρειάζονται την πολιτική βούληση της ηγεσίας. Αυτό φαίνεται και σήμερα, καθώς η λειτουργία βασικών θεσμών εξακολουθεί να εξαρτάται από το ποιος βρίσκεται στην εξουσία.

Περικλής Βασιλόπουλος

Ο Περικλής Βασιλόπουλος προσέθεσε ότι ο Ν. Διαμαντούρος είχε την υποστήριξη του Κ. Σημίτη, γεγονός που επέτρεψε τη σταθερή εγκαθίδρυση του Συνηγόρου του Πολίτη. Ο θεσμός παραμένει από τους λίγους επιτυχημένους και πραγματικά ανεξάρτητους θεσμούς στην Ελλάδα. Επιλύει περίπου 11.000 υποθέσεις ετησίως, γεγονός που τον καθιστά σημαντικό εργαλείο για την προστασία των πολιτών. Σε αντίθεση με τον Συνήγορο του Πολίτη, άλλοι θεσμοί, όπως η ΕΠΤ, δεν κατάφεραν να διατηρήσουν πραγματική ανεξαρτησία. Αυτό οφείλεται στην παρεμβατικότητα των εκάστοτε κυβερνήσεων και την αδυναμία δημιουργίας θεσμικής αυτονομίας. Η λειτουργία του Συνηγόρου του Πολίτη αποτελεί θετικό παράδειγμα ανεξάρτητου θεσμού στην Ελλάδα.

Ρέα Παϊζάνου

Η Ρέα Παϊζάνου θέτει το ερώτημα στον Διαμαντούρο για το πώς πιστεύει ότι θα εξελιχθούν τα πράγματα μέσα στα επόμενα 4-5 χρόνια για την Κοινωνία Πολιτών με δεδομένα την άνοδο της ακροδεξιάς και την κατάχρηση εξουσίας από τον Τράμπ στην Ευρώπη και την Αμερική; Ποιος είναι ο ρόλος της Κοινωνίας Πολιτών;

Νικηφόρος Διαμαντούρος

Ο Διαμαντούρος επικεντρώθηκε στην αλλαγή των πολιτικών συνθηκών στις ΗΠΑ και την Ευρώπη, καθώς και στον κρίσιμο ρόλο της Κοινωνίας Πολιτών στη διατήρηση της δημοκρατίας. Η Αμερική της δεκαετίας του 1960, με τον Earl Warren, πρώην Πρόεδρο του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, ήταν μια περίοδος κατοχύρωσης δικαιωμάτων (π.χ. τα δικαιώματα των Αφροαμερικανών). Σήμερα, η εκτελεστική εξουσία έχει μια επιθετική στρατηγική αποδυνάμωσης θεσμικών αντιβάρων. Η ύστατη ελπίδα είναι τα δικαστήρια,

τα οποία, παρά τη συντηρητική πλειοψηφία στο Ανώτατο Δικαστήριο, διαθέτουν ευρύ φάσμα ομοσπονδιακών δικαστών που μπορούν να λειτουργήσουν ως αντίβαρο. Από την άλλη, η Ευρώπη δεν αντιμετωπίζει μια συστηματική προσπάθεια εκμηδένισης της αμφισβήτησης από την εκτελεστική εξουσία. Υπάρχει χώρος για κινητοποίηση της Κοινωνίας Πολιτών, ωστόσο, δεν είναι η καλύτερη εποχή για τη φιλελεύθερη δημοκρατία, ειδικά σε χώρες όπου το κράτος δικαίου παρουσιάζει προβλήματα. Η Κοινωνία Πολιτών ως Θεματοφύλακας της Δημοκρατίας, αναπτύχθηκε μέσα στο πλαίσιο της δημοκρατίας και το κύριο καθήκον της δεν είναι πλέον μόνο η προώθηση δικαιωμάτων, αλλά και η προστασία του ίδιου του δημοκρατικού πλαισίου. Όταν η δημοκρατία κινδυνεύει, όλα τα άλλα προγράμματα (περιβαλλοντικά, κοινωνικά, δικαιωματικά) εξαρτώνται από τη διατήρησή της.

Σωτήρης Παπασπυρόπουλος

Ο Παπασπυρόπουλος προσθέτει ότι η Κοινωνία Πολιτών, που γεννήθηκε και αναπτύχθηκε μέσα στη δυτική φιλελεύθερη δημοκρατία, αντιμετωπίζει πλέον έναν υπαρξιακό κίνδυνο, καθώς το ίδιο το δημοκρατικό πλαίσιο βρίσκεται σε κρίση. Ενώ παλαιότερα οι οργανώσεις πολιτών λειτουργούσαν με δεδομένη τη σταθερότητα της δημοκρατίας, σήμερα η υπεράσπισή της αποτελεί πρωταρχικό καθήκον τους. Η απειλή απέναντι στη δημοκρατία καθιστά αναγκαία την επαναπροσαρμογή των προτεραιοτήτων της κοινωνίας των πολιτών. Πέρα από σημαντικές δράσεις σε τομείς όπως η προστασία ευπαθών ομάδων και το περιβάλλον, η απόλυτη προτεραιότητα είναι η διαφύλαξη των δημοκρατικών θεσμών και της ίδιας της ύπαρξής της. Η Κοινωνία Πολιτών καλείται να υπερασπιστεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε, ώστε να συνεχίσει να επιτελεί τον ρόλο της.

Πάνος Καρβούνης,

επικεφαλής της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα την περίοδο 2010-2017

Ο Πάνος Καρβούνης υπογράμμισε ότι ο Κ. Σημίτης, κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας του, αναγνωρίστηκε από τους Ευρωπαίους εταίρους ως ένας αποδεδειγμένα φιλοευρωπαϊός ηγέτης. Συγκεκριμένα ενίσχυσε την ευρωπαϊκή ταυτότητα της Ελλάδας, δίνοντας την εικόνα μιας χώρας πλήρως ευθυγραμμισμένης με τον πυρήνα της Ευρώπης, διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στην είσοδο της Κύπρου στην Ε.Ε, συνέβαλε στην οικονομική και νομισματική ένωση, βοηθώντας την Ελλάδα να ενταχθεί στη ζώνη του ευρώ και εργάστηκε για την επίλυση διμερών θεμάτων με την Τουρκία, σε μια προσπάθεια προώθησης της ενταξιακής της πορείας στην Ε.Ε. – ένα στοιχείο που συχνά παραβλέπεται. Επιπρόσθετα, το 2002, ο Σημίτης προσκλήθηκε να μιλήσει στη συνεδρίαση του Κολεγίου των Επιτρόπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μια τιμή που συνήθως επιφυλάσσεται σε Προέδρους Δημοκρατιών ή εξαιρετικά αναγνωρισμένους πρωθυπουργούς. Το γεγονός αυτό υπογράμμισε το κύρος του στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη σημασία που του απέδιδαν οι Ευρωπαίοι ηγέτες. Κατά τη συνεδρίαση, ο Κ.Σημίτης απάντησε χωρίς ακουστικά μετάφρασης στις ερωτήσεις των Επιτρόπων και μίλησε στα γαλλικά, αγγλικά και γερμανικά, ανάλογα με τη γλώσσα του κάθε συνομιλητή. Παρευρισκόμενοι όπως ο

Chris Patten, Mario Monti, Neil Kinnock, Pascal Lamy και άλλες σημαντικές προσωπικότητες εντυπωσιάστηκαν, καθώς δεν είχαν συναντήσει ξανά κάτι παρόμοιο. Συμπερασματικά, η αναγνώριση του Κ.Σημίτη από την Ε.Ε. βασίστηκε στην ευρωπαϊκή του δέσμευση και τη διπλωματική του ικανότητα. Η πολυγλωσσία του ενίσχυσε περαιτέρω την εικόνα του ως ενός πλήρως ενσωματωμένου Ευρωπαίου ηγέτη, γεγονός που αντανακλούσε και τη θέση της Ελλάδας εκείνη την περίοδο στην Ε.Ε.

Μελίνα Δασκαλάκη,

πρώην αντιδήμαρχος Αθηναίων και Πρόεδρος του Κέντρου Υποδοχής και Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων (Κ.Υ.Α.Δ.Α.)

Η Μελίνα Δασκαλάκη αναφέρθηκε σε ζητήματα διακυβέρνησης, διαφάνειας και εποπτείας των ιδρυμάτων και ΜΚΟ στην Ελλάδα, κάνοντας μνεία σε παλαιότερη δήλωση του Κ. Σημίτη σχετικά με την ευρωπαϊκή ταυτότητα της Ελλάδας και τον χαρακτήρισε ως πολιτικό της νεωτερικότητας. Τόνισε ότι στην Ελλάδα η έννοια της ΜΚΟ έχει αρνητική χροιά και η δημόσια διοίκηση συχνά αντιμετωπίζει τις Οργανώσεις Κοινωνίας Πολιτών ανταγωνιστικά, αντί να συνεργάζεται μαζί τους για το κοινό καλό. Περιέγραψε τη μετάβαση της εποπτείας των ιδρυμάτων στους Δήμους το 2011, οι οποίοι δεν είχαν την εμπειρία ή την κουλτούρα διαχείρισης. Έφερε ως παράδειγμα το σκάνδαλο στο Γηροκομείο Αθηνών, όπου με δική της διοικητική παρέμβαση καταργήθηκε η προηγούμενη διοίκηση. Υποστήριξε ότι το άρθρο 12 του Συντάγματος, που διασφαλίζει την αυτονομία των ενώσεων πολιτών, εμποδίζει την κρατική παρέμβαση στα ιδρύματα. Πρότεινε να εξεταστεί ένας τρόπος περιορισμένης κρατικής εποπτείας, όπως συμβαίνει στις τράπεζες, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα κακοδιαχείρισης. Επισημάνε ότι, παρόλο που τα ιδρύματα είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, στη συνείδηση του κόσμου έχουν σχεδόν δημόσιο χαρακτήρα, κάτι που ενισχύει την ανάγκη για αυστηρότερη εποπτεία. Κατέληξε ότι η συζήτηση για την αναθεώρηση του άρθρου 12 του Συντάγματος είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της διαφάνειας και της αποτελεσματικής εποπτείας των ιδρυμάτων.

Παναγιώτης Δημητράς,

έχει διακριθεί, μεταξύ άλλων, για το έργο του με το Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι.

Ο ομιλητής αναφέρθηκε στην αρνητική αντίληψη που υπάρχει στην Ελλάδα για την Κοινωνία Πολιτών και τις ΜΚΟ, επισημαίνοντας ότι όλες οι ΜΚΟ συχνά δαιμονοποιούνται λόγω μεμονωμένων περιπτώσεων κακής διαχείρισης. Τα ΜΜΕ σπάνια ενημερώνουν σωστά για τη δράση και τα επιτεύγματα των ΜΚΟ. Ως παράδειγμα, αναφέρθηκε η έλλειψη γνώσης γύρω από τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και του ΟΗΕ κατά της Ελλάδας. Οι ΜΚΟ που ασχολούνται με θέματα μειονοτήτων κατηγορούνται ως «ανθελληνικές» ή «όργανα ξένων δυνάμεων», ανεξάρτητα από το ποιος τις διαχειρίζεται. Η Ελλάδα βρίσκεται στα πρόθυρα παραπομπής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο επειδή δεν

εφαρμόζει αποφάσεις που αφορούν μειονοτικά σωματεία, τα οποία έχει διαλύσει και εμποδίζει τη λειτουργία τους. Ο πρόεδρος της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού στον ΟΗΕ το 2002 είχε δηλώσει ότι στην Ελλάδα «ουσιαστικά δεν υπάρχει Κοινωνία Πολιτών» με τη μορφή που υπάρχει σε άλλες χώρες.

Νικηφόρος Διαμαντούρος

Ο Νικηφόρος Διαμαντούρος επιλογικά σημειώνει ότι η Κοινωνία Πολιτών είναι ένα αμφιλεγόμενο και δύσκολο ζήτημα, καθώς δεν έχει έναν σαφή και ομοιόμορφο ορισμό. Ο Δημήτρης Σωτηρόπουλος και άλλοι αναγνωρίζουν ότι η έννοια του «τρίτου τομέα» επιτρέπει και την ύπαρξη οργανώσεων που δεν έχουν απαραίτητα δημοκρατικές προσεγγίσεις ή αξίες. Στην Ελλάδα, η Κοινωνία Πολιτών παραμένει ιστορικά αδύναμη, καθώς η χώρα δεν συμμετείχε στην Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, κάτι που επηρεάζει την ανάπτυξη του φιλελεύθερου στοιχείου και της συμμετοχής στη δημοκρατία. Παρά την αυθεντική φιλελεύθερη δημοκρατία που υπάρχει στην Ελλάδα μετά το 1974, το έλλειμμα στην ποιότητα της δημοκρατίας και στην ελεύθερη συμμετοχή παραμένει. Οι οργανώσεις είναι συνήθως μικρές και οι διοικήσεις τους δεν αντικατοπτρίζουν τον λαό. Αν και προσδοκούμε ότι η Κοινωνία Πολιτών μπορεί να ενισχυθεί μέσω νομοθετικών μέτρων, το ηθικό ζήτημα και η κακή χρήση της έννοιας από άτομα που δεν έχουν τις κατάλληλες προθέσεις δημιουργεί συνεχείς προκλήσεις.

Γιάννης Κουτεντάκης,

Ομότιμος καθηγητής Εργοφυσιολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, πρ. Πρόεδρος Exercise is Medicine Greece

Ο Γιάννης Κουτεντάκης αναφέρθηκε στη σημασία της σωματικής άσκησης και του περπατήματος ως μέσα προαγωγής της ελευθερίας και της ενότητας μέσα από τη διαφορετικότητα. Αναφέρει ότι έζησε στην Αγγλία από το 1980 έως το 2000, όπου εργάστηκε για τη Βρετανική Ολυμπιακή Επιτροπή και Πανεπιστήμια. Υπογραμμίζει ότι το ανθρώπινο σώμα είναι σχεδιασμένο για κίνηση και η διατήρηση της υγείας – σωματικής και ψυχικής – είναι θεμελιώδης για τη λειτουργία του. Συνδέει την έλλειψη άσκησης με φαινόμενα όπως η νεανική βία, επισημαίνοντας ότι η υπερβολική ενέργεια που παράγουν οι έφηβοι (12-15 ετών) πρέπει να διοχετεύεται δημιουργικά, καθώς παράγουν διπλάσια ενέργεια από έναν ενήλικα αθλητή, όπως ένας 35χρονος μαραθωνοδρόμος. Η τοποθέτησή του αναδεικνύει τη σημασία της σωματικής δραστηριότητας όχι μόνο για την ατομική ευεξία αλλά και για τη συνοχή της κοινωνίας.

Νίκος Πιτσούλης

Πρόεδρος της Εθελοντικής Ανθρωπιστικής Δράσης «ΑΝΘΡΩΠΟΜΑΝΙΑ»

Ο Νίκος Πιτσούλης ανέδειξε τις εξελίξεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισε η Κοινωνία Πολιτών στην Ελλάδα, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της διακυβέρνησης Σημίτη και την εποχή των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο ομιλητής υπήρξε πρόεδρος της Ομοσπονδίας Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων Ελλάδος και συμμετείχε σε μια προσπάθεια αποτύπωσης της νομικής μορφής, τον τρόπο διοίκησης, του εθελοντισμού και της φιλανθρωπίας της Κοινωνίας Πολιτών. Μαζί με τη Μαριλένα Σημίτη, ξεκίνησαν έναν διάλογο για τον ρόλο των ΜΚΟ και τη διαφοροποίηση μεταξύ τους. Αναγνωρίζεται ότι οι ΜΚΟ συχνά καλύπτουν κενά που θα έπρεπε να αναλάβει το κράτος, όπως η εκπαίδευση και η υγεία σε απομακρυσμένες περιοχές. Η χρηματοδότηση των ΜΚΟ αποτελούσε πάντα το κεντρικό πρόβλημα. Συχνά συγχέεται το έργο τους με τις πηγές χρηματοδότησης, γεγονός που δημιουργεί ανταγωνισμό και, σε ορισμένες περιπτώσεις, φαινόμενα διαφθοράς. Την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων, η διαχείριση του εθελοντικού κινήματος και των σχετικών πόρων οδήγησε σε εντάσεις και ανταγωνισμό μεταξύ φορέων. Ενώ υπήρξαν προσπάθειες δημιουργίας μηχανισμών αυτορρύθμισης, συχνά υπονομεύτηκαν από το κράτος, με αποτέλεσμα να μην επιτευχθεί πραγματική ανεξαρτησία και διαφάνεια. Συνολικά, τονίζεται ότι η Κοινωνία Πολιτών πρέπει να λειτουργεί με διαφάνεια και υπευθυνότητα, ενώ η αυτορρύθμιση αποτελεί τη μόνη βιώσιμη λύση για τη διασφάλιση της αξιοπιστίας των ΜΚΟ.

Η συνάντηση διήρκησε 1h 45' αντί του προγραμματισμού, 1h λόγω του ιδιαίτερα υψηλού ενδιαφέροντος. Ο διάλογος και η κινητοποίηση της Πρωτοβουλίας «Κοινωνία Πολιτών Ελλάδα Σήμερα» θα οργανωθεί πληρέστερα και θα αναπτυχθεί περαιτέρω.